

6. ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

УДК 347.91

Наталія Бутрин-Бока,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного
права і процесу юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету

Андрій Чорний,
студент юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету

МИРОВА УГОДА: НОВЕЛИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Проведено правовий аналіз інституту мирової угоди в редакції нового цивільного процесуального кодексу, розглянуто теоретичні й практичні проблеми, пов'язані з цими правовідносинами, досліджено норми чинного цивільного процесуального законодавства.

Ключові слова: мирова угода, укладення мирової угоди, конфлікт, врегулювання спору, вирішення спору, цивільний процес.

Бутрин-Бока Н., Чорний А.

Мировое соглашение новеллы национального гражданского процессуального законодательства

Проведен правовой анализ института мирового соглашения в редакции нового гражданского процессуального кодекса, рассмотрены теоретические и практические проблемы, связанные с этими правоотношениями, исследованы нормы действующего гражданского процессуального законодательства.

Ключевые слова: мировое соглашение, заключение мирового соглашения, конфликт, урегулирование спора, решение спора, гражданский процесс.

Butryn-Boka N., Chornyi A.

World agreement: innovations of national civil process law

The legal analysis of the institution of the settlement agreement in the wording of the new civil-procedural code was carried out, the theoretical and practical problems related to these legal relations were examined, the norms of the applicable civil procedural legislation were examined.

Keywords: peace agreement, conclusion of a peace agreement, conflict, settlement of a dispute, resolution of a dispute, civil process.

Загальновідомо, що «поганий мир кращий за добру сварку». Судова сфера підтверджує це правило. Напевно саме тому багато суб'єктів конфлікту звертаються сьогодні до альтернативних форм захисту своїх прав, при яких справа якщо і доходить до суду, то дозволяє самими сторонам ще до винесення судового рішення вирішити спір. Такі методи затребувані в сфері цивільних, приватноправових за своєю природою відносин, традиційно характеризуються високим ступенем автономії волі сторін і широким полем їх розпорядженням, належними їм правами, в тому числі правом на розгляд їх спору цивільними судам. Однією з таких можливостей, що надаються учасникам конфлікту в рамках позовного провадження, є право на укладання мирової угоди, передбачене ст. 207 ЦПК України.

Одним із головних принципів цивільного процесуального права України є принцип диспозитивності, який дає широке коло правоможностей. Однією з форм прояву цього принципу є гарантована законом можливість сторін при досягненні домовленості укласти мирову угоду. Інститут укладання мирових

© Наталія Бутрин-Бока, Андрій Чорний, 2018

угод є ефективним засобом вирішення конфлікту на стадії судового розгляду та ліквідації конфлікту між сторонами процесу. Використання мирової угоди можливо також і до судового розгляду в суді, тобто самостійно улагодити та вирішити конфлікт, не використовуючи судові процедури і не подаючи позову до суду.

Сьогодні проблема пошуку способів ефективного цивілізованого попередження, врегулювання та вирішення спорів, що випливають з цивільних правовідносин, стає все більш актуальною. Крім того, закономірним стає зростання кількості укладених цивільно-правових угод з неминучістю зростання і кількості порушень договірних зобов'язань. У результаті цього складність і масштабність суперечок збільшується настільки, що судова система часто об'єктивно стає нездатною забезпечити їх своєчасне та належне вирішення. Спори вирішуються судами неприпустимо повільно для сучасного ритму суспільного життя. У зв'язку із цим все більшої значимості набуває можливість виконання примирних процедур, у т. ч. укладення мирових угод.

Дослідженням цього питання займалися такі вітчизняні науковці: Ю. В. Білоусов, Т. В. Боднар, О. Г. Бортнік, М. В. Венецька, О. В. Дзера, В. В. Комаров, В. М. Коссак, В. А. Кройтор, Н. С. Кузнецова, Д. Д. Луспенник, В. В. Луць, Ю. Д. Притика, С. Я. Фурса, М. Й. Штефан, М. М. Ясинок та ін. Однак саме питанню врахування особливостей укладення мирової угоди у виконавчому провадженні науковцями приділяється недостатньо уваги [2].

При визначенні правової природи мирової угоди необхідно зазначити, що договором або угодою є домовленість двох або більше сторін, направлена на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків (ч. 1 ст. 626 ЦК України). Договором є правочин, який вчиняється співпадаючими волевиявленнями двох або декількох сторін [5].

М. Й. Штефан вважає, що мирова угода – це укладена в цивільному процесі угода між сторонами у справі і затверджена судом про умови припинення спору, на підставі взаємних уступок – відмови позивача від частини своїх вимог або їх зміни, визнання відповідачем зміненого позову чи зменшення розміру позовних вимог [6, с. 304] Д. Л. Давиденко вважає, що мирова угода – це «...результат, на досягнення якого спрямовані примирні процедури, а також засіб правового оформлення і закріплення припинення спору, досягнуте в процесі таких процедур». А мирова угода – це «...спосіб припинення спору сторін шляхом їх примирення на взаємовигідних умовах, добровільного врегулювання взаємних претензій і затвердження взаємних поступок» [4, с. 27].

Як бачимо, науковці трактують поняття «мирова угода», втім законодавець не пропонує таке визначення. На наш погляд, можливо погодитися із таким визначенням: мирова угода – це правочин, що укладається сторонами процесуальних та виконавчих правовідносин з метою врегулювання спору або закінчення виконавчого провадження, регламентується нормами матеріального та процесуального права, має встановлені законодавцем обмеження щодо змісту і підлягає затвердженню судом або іншою посадовою особою [2].

Мирова угода за своєю суттю є двостороння (багатостороння) угода між позивачем та відповідачем, що визначає зміст спірних правовідносин і містить умови, які суб'єкти повинні вчинити для врегулювання між собою матеріально-правового спору. Тому мирова угода – це фактично договір, укладений між сторонами, який встановлює, змінює чи припиняє цивільні права і обов'язки сторін. Основна мета мирової угоди – захист порушених або оспорюваних прав чи інтересів, тому зміст такої угоди має містити конкретний спосіб захисту цивільних прав.

Сторонами мирової угоди (її суб'єктами) є сторони судового процесу. Оскільки такими сторонами у позовному провадженні є позивач і відповідач, то саме вони мають право укладати мирову угоду. Також таке укладання мирової угоди можливе через представників, якщо вони не обмежені вчинити відповідні дії. Органи та інші особи, які мають право звертатися до суду в інтересах інших сторін, хоч і володіють тими самими правами як і сторони, але не мають права укладати мирову угоду.

Питання про можливість укладання мирової угоди між сторонами належить до обов'язків головуєчого. Зокрема, у підготовчому засіданні суд з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді [1]. Суд повинен слідкувати за тим, щоб укладання мирової угоди не було навмисно направлено на шкоду третіх осіб, що є однією із підстав притягнення до відповідальності за зловживання процесуальними правами.

Слід зазначити, що сторони можуть також і поза судом укласти мирову угоду, врегулювати спір в порядку так званої «медіації», або іншим способом надати суду заяву про затвердження такої угоди. Законодавчо в Україні інституту «медіації» ще не існує, проте у ВР України уже перебуває проект Закону

України «Про медіацію». Такий метод досудового врегулювання спору широко застосовується у країнах Євросоюзу. Відсутність правової регламентації не означає, що в Україні заборонено вирішити спір, звернувшись до незалежної сторони – медіатора. Найбільш наближеним аналогом інституту «медіації» у нашій державі є вирішення спору через звернення до третьої сторони – третейського суду. Це – недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням заінтересованих фізичних та/або юридичних осіб у порядку, встановленому Законом України «Про третейські суди», для вирішення спорів, що виникають із цивільних та господарських правовідносин.

Ще однією новелою цивільного процесуального законодавства є врегулювання спору за участю судді. Відповідно до ст. 201 ЦПК України підставою для проведення врегулювання спору за участю судді є згода обох сторін на таке врегулювання, заявлена до початку розгляду справи по суті, за винятком випадку вступу у справу третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги. Згідно зі ст. 203 ЦПК України врегулювання спору здійснюється у формі нарад за участі судді, сторін і їх представників, також можливе проведення закритої наради особисто із кожною зі сторін. Ст. 204 ЦПК України регламентує, що врегулювання спору за участю судді припиняється у разі укладення сторонами мирової угоди та звернення до суду із заявою про її затвердження або звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду, або в разі відмови позивача від позову чи визнання позову відповідачем [1].

Як бачимо, однією із підстав припинення врегулювання спору за участю суді є укладення мирової угоди або звернення до суду про її затвердження, що свідчить про те, що однією із поставлених цілей такого врегулювання є стимул до укладання мирової угоди. Метою ж мирової угоди є врегулювання спору на підставі взаємних поступок обох сторін, а її зміст повинен стосуватися лише прав та обов'язків сторін і предмета позову, за винятком коли такий вихід за межі предмета спору не перешкоджає правам та інтересам третіх осіб [1].

Нова редакція ЦПК України забороняє встановлювати такі умови мирової угоди, які би виходили за предмет спору, але також встановлює виняток за яким такий вихід допускається, якщо ж це умова про те, що вихід за межі спору не порушить прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб. Буквально цей принцип побудований так: «права однієї людини завершуються там, де починаються права іншої». Цей закон сформований В. Гюго дозволяє нам зрозуміти, що нова редакція розширила дозволені умови мирової угоди так, щоб вони могли виходити за межі спору тільки тоді, коли це не впливає на третіх осіб. Раніше встановлювати у мировій угоді такі умови, які виходять за предмет спору, було імперативно заборонено.

На сьогодні ЦПК України встановлює, що укладена сторонами мирова угода затверджується ухвалою суду, а у її резолютивній частині одразу зазначаються умови такої мирової угоди, тобто така угода одразу стає обов'язковою до виконання сторонами, які її уклали. Також це і означає, що усі мирові угоди, а точніше їх умови, є у вільному публічному доступі.

Згідно зі ст. 207 ЦПК України суд постановляє ухвалу про відмову у затвердженні мирової угоди і продовжує судовий розгляд, якщо: 1) умови мирової угоди суперечать закону чи порушують права чи охоронювані законом інтереси інших осіб, є невиконуваними [1]. У новій редакції додано ще одну підставу, зокрема такою новацією є умова про те, що мирова угода містить «невиконувані» умови. Мається на увазі, що якщо суд дійде висновку, що мирова угода є «невиконуваною» (містить нездійснені вимоги), затвердження такої мирової угоди не відбудеться. Чинний ЦПК України не вказує перелік умов, які вважаються невиконуваними. Можна лише припустити, що це такі умови, при яких досягнення певної мети є неможливим в силу непереборної сили, людської природи, законів фізики чи інших факторів. Питання про те, чи містить мирова угода виконувані чи невиконувані вимоги, умови про вчинення або утримання від дій, які є неможливими (невиконуваними), залишається на розгляд суду.

Таке доповнення має сенс не лише у цивільному процесі, адже невиконання судового рішення у будь-якій формі є підставою для відповідальності, встановленої законом, тоді як питання про виконуваність чи невиконуваність поставлених вимог ніколи раніше не піднімалось, а мало значення лише законність самого ж рішення. Така новація, на нашу думку, запобігатиме колізіям і абсурдним ситуаціям, які могли б спричинити виникнення ще більшої кількості судових справ.

Отже, із вищевикладеного можна зробити певні висновки і погодитися із певними позиціями науковців, а саме: по-перше, при регулюванні відносин, що виникають при укладанні та після укладання мирової угоди, слід керуватися як нормами матеріального, так і процесуального права. Слід розглядати мирову угоду як зобов'язання сторін у цивільно-правовому розумінні, при цьому на мирову угоду мають поширюватися норми цивільного законодавства про недопустимість односторонньої відмови від зобов'язання. По-друге, мирова угода – це правочин, що укладається сторонами процесуальних та вико-

навчих правовідносин з метою врегулювання спору або закінчення виконавчого провадження, і регламентується нормами матеріального та процесуального права, має встановлені законодавцем обмеження щодо змісту і підлягає затвердженню судом або іншою посадовою особою. По-третє, доцільно надати право затверджувати мирову угоду у виконавчому провадженні державному виконавцю як представнику держави за умови, що укладанням мирової угоди не порушуються права інших осіб. По-четверте, оскільки мирова угода підлягає затвердженню в державному органі, то її варто прирівняти до зобов'язання, яке завірене нотаріусом, і у разі неналежного її виконання мирова угода може бути виконана у примусовому порядку на підставі виконавчого напису нотаріуса [2].

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2004. – № 40–41, 42. – ст. 492) Нова редакція від 15.12.2017 р..
2. Ятченко О. Є. Укладення мирової угоди під час здійснення судочинства та у виконавчому провадженні / О. Є. Ятченко // Судова Апеляція, 2015. – С. 41–48.
3. Бортнік О. Г. Мирова угода у цивільному судочинстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 р. / О. Г. Бортнік. – Х., 2007. – 20 с.
4. Давиденко Д. Л. Примирні процедури в європейській правовій традиції /Д. Л. Давиденко. – М. : Інфотропик Медіа, 2013. – 232 с.
5. Соколянський Д. В. Мирова угода сторін у цивільному судочинстві України: постановка проблеми / Д. В. Соколянський // Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2011. – 51 с.
6. Штефан М. Й. Цивільний процес: підруч. [для юридичних спеціальностей вищих закладів освіти] / М. Й. Штефан. – К. : Ін Юре – 1997. – 608 с.

References

1. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Civil Procedural Code of Ukraine] Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy: (VVR), 2004, № 40-41, 42, st.492) Nova redaktsiia vid 15.12.2017 [in Ukrainian].
2. Iatchenko O. Ye. (2015) Ukladennia myrovoi uhody pid chas zdiisnennia sudochynstva ta u vykonavchomu provadzhenni [The conclusion of a settlement agreement during the execution of the legal proceedings and in the enforcement proceedings] Sudova Apeliatsiia. 41–48 [in Ukrainian].
3. Bortnik O.H. (2007) Myrova uhoda u tsyvilnomu sudochynstvi [Peace agreement in civil justice] Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
4. Davydenko D. L (2013). Prymyrni protsedury v yevropeiskii pravovii tradytsii [Conciliatory procedures in the European legal tradition] Infotropik Media., - 232 s. [in Ukrainian].
5. Sokolianskyi D. V. (2011) Myrova uhoda storin u tsyvilnomu sudochynstvi Ukrainy: postanovka problemy [world agreement of the parties in the civilian judicial review of Ukraine: resolving the problem] (Natsionalnyi universytet «Odeska yurydychna akademiia»). 51 s. [in Ukrainian].
6. Shtefan M. Y.(1997) Tsyvilnyi protses. Pidruchnyk dlia yurydychnykh spetsialnostei vyshchyykh zakladiv osvity [Civil process Textbook for legal specialties of higher educational institutions] Kyiv, Ukraine : In Yure. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 3.10.2018.